

Павлюк Віктор Васильович –
ад'юнкт кафедри кримінального
процесу Національної академії
внутрішніх справ

ДОКУМЕНТИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Розглянуто документи як джерело доказів у кримінальному провадженні.

Ключові слова: докази; документи; кримінальне провадження.

Рассмотрены документы как источник доказательств в уголовном производстве.

Ключевые слова: доказательства; документы; уголовное производство.

It is considered documents as a source of proofs in criminal proceedings.

Keywords: proofs; documents; criminal proceedings.

У зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу (КПК) [1] України виникає багато питань та зауважень з боку юристів, процесуалістів та науковців щодо певних проблемних питань, які заслуговують на увагу. Але однозначно вагоме місце серед спірних питань посідає значення доказів та їх джерел у кримінальному провадженні.

Під час виконання завдань кримінального провадження, визначених у ст. 2 КПК України на органи розслідування покладено захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений чи засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура, у якій важливе значення мають процесуальні акти кримінального судочинства.

Значних змін зазнав розділ 4 КПК України “Докази і доказування”, який, на відміну від старого КПК, розширив та доповнив значення доказів у кримінальному провадженні. Постійний розвиток та вдосконалення процесу доказування надає можливість виявити нові, раніше невідомі інформаційні ознаки тих чи інших процесуальних форм, що використовуються при розслідуванні злочинів.

Діяльність правоохоронних органів з розслідування та вирішення кримінальних проваджень пов'язана зі збиранням, перевіркою та оцінкою доказів та їх процесуальних джерел, значну частину серед яких

становлять документи. Кримінальний процесуальний закон визнає їх самостійним джерелом доказів, що підлягає, разом з іншими процесуальними джерелами, перевірці, оцінюванню і використанню в процесі доказування на загальних підставах.

Проблеми використання документів як процесуальних джерел доказів у кримінальному судочинстві досліджували Ю. П. Аленін, М. І. Бажанов, В. П. Бахін, Т. В. Варфоломєєва, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, Ю. М. Грошевий, А. Я. Дубинський, А. В. Іщенко, Н. С. Карпов, Є. Г. Коваленко, Є. Д. Лук'янчиков, А. О. Ляш, В. Т. Маляренко, М. М. Михєенко, В. Т. Нор, М. І. Сірий, С. М. Стахівський, В. М. Тертишник, Л. Д. Удалова, М. Є. Шумило та інші науковці. Указані наукові розробки здебільшого проводилися до прийняття нової Конституції України та конституцій інших країн-учасниць СНД, без урахування практики Європейського суду з прав людини та міжнародно-правових актів, що, нарешті, має часткове відображення в новому КПК України.

Аналіз тлумачних словників наукової літератури свідчить про те, що більшість вчених поняттю “документ” надавали переважно юридичного змісту. З появою нових видів комунікаційних засобів і способів фіксації соціально значущої інформації, з розвитком комп'ютерних та інформаційних технологій відбулася докорінна трансформація класичного розуміння поняття “документ”. Його широке використання в архівознавстві, діловодстві, управлінській діяльності тощо дало змогу деяким авторам уперше висловити думку, що документ є предметом матеріального світу, на якому штучно зафіксований певний факт дійсності.

Документ (від лат. *documentum* – взірць, посвідчення, доказ, яке, у свою чергу, походить від слова *doceo* – “вчу”, “доводжу”) – це єдність інформації (повідомлення) та речовинного (субстанціального) носія, що використовується в соціальному комунікаційно-інформаційному процесі як канал передачі інформації [2, с. 6–7].

За теорією інформації, правозастосовна діяльність – це процес перетворення інформації про фактичні обставини справи на інформацію про прийняте рішення. Достовірність інформації визначається мірою відповідності її змісту об'єктивному станowi явищ і речей.

Існує безліч визначень документа, які зафіксували певні уявлення про те, що він собою являє. Так за Енциклопедичним словником 1893 р., документ – це матеріальний знак, який слугує доказом юридичних відносин і подій [3, с. 898].

Російський дослідник М. А. Комаров уважав, що при обміні відомостями про будь-які події люди передавали як підтвердження предмети або речі із записами про ці події, явища, факти. Такі предмети й почали називати документами та вважали, що вони виконують функції підтвердження і засвідчення. На його думку, слово *документ* у російську мову та російську юридичну термінологію запроваджено Петром І, який розумів цей термін як “письмове свідоцтво” [4, с. 44–45].

У своєму дослідженні А. П. Запотоцький висловив думку, що документом у кримінально-процесуальному розумінні можна вважати будь-які предмети матеріального світу, придатні для фіксації та передачі в часі й просторі інформації (відомостей) з метою її збереження та суспільного використання [5, с. 8].

У ст. 99 КПК України визначено, що документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

До документів, за умови наявності в них відомостей, можуть належати:

1) матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні);

2) матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;

3) складені в порядку, передбаченому КПК України, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії;

4) висновки ревізій та акти перевірок.

Відомості в документі можуть бути відображені не лише за допомогою букв алфавіту та цифр. З цією метою можуть використовуватися стенографічні, телеграфні та інші знаки, умовні зображення, креслення, схеми, проекти, плани, карти, моделі, малюнки, графіки, таблиці тощо. Крім цього, інформація в документах може фіксуватися не лише людиною, а й за допомогою різноманітної техніки. Так, наприклад, за допомогою засобів комп'ютерної техніки інформація може бути відображена на жорсткому диску або вінчестері, переносному вінчестері, різноманітних дисках, магнітооптичних дисках, картах пам'яті тощо. Застосування комп'ютерних технологій не тільки викликало корінні зміни в техніці її фіксації, а й призвело до появи нових типів документів на нетрадиційних матеріальних носіях, що заслуговує на подальше їх впровадження у кримінальному судочинстві та належне відображення в законі.

Новий КПК України розкриває значення понять “оригінал” та “дублікат документа”. Так, у ч. 3, 4 ст. 99 КПК України визначено, що сторона кримінального провадження, потерпілий зобов'язані надати суду оригінал документа. Оригіналом документа є сам документ, а оригіналом електронного документа – його відображення, якому надається таке саме значення, як документу. Дублікат документа (документ, виготовлений таким самим способом, як і його оригінал) може бути визнаний судом як оригінал документа.

Для підтвердження змісту документа можуть бути визнані допустимими й інші відомості, якщо:

1) оригінал документа втрачений або знищений, крім випадків, якщо він втрачений або знищений з вини потерпілого або сторони, яка його надає;

2) оригінал документа не може бути отриманий за допомогою доступних правових процедур;

3) оригінал документа перебуває у володінні однієї зі сторін кримінального провадження, а вона не надає його на запит іншої сторони.

Сторона кримінального провадження, потерпілий мають право надати витяги, копії, узагальнення документів, які незручно повністю досліджувати в суді, а на вимогу суду – зобов'язані надати документи в повному обсязі.

Сторона зобов'язана надати іншій стороні можливість оглянути або скопіювати оригінали документів, зміст яких доводився в передбаченому КПК України порядку.

Підбиваючи підсумок вищевикладеному, звертаємо увагу на те, що розробники КПК України належне місце відвели такому джерелу доказів, як документ, але викладені норми потребують подальшого вивчення та вдосконалення, що, безумовно, сприятиме належним процесуальним можливостям як на досудовому розслідуванні, так і в судових провадженнях при вирішенні справи по суті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 37. – 25 трав.
2. Швецова-Водка Г. М. Типологія документа / Швецова-Водка Г. М. – К., 1997.
3. Энциклопедический словарь. Издатели Брокгауз Ф. А., Ефрон И. А. – Т. X-A. – СПб., 1893.
4. Комаров М. А. Понятие и определение документа / М. А. Комаров // Материалы I Всесоюз. симпозиума по документалистике. – Вильнюс, 1970.
5. Запотоцький А. П. Документи як процесуальні джерела доказів у кримінальному судочинстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук / А. П. Запотоцький. – К., 2009.